इति हः। "कु तिङोः"। ७।२।१०४। इति किमः कुः।) कुह। वैदिकप्रयोगोऽयम्। इति व्याकरणम्॥ (यथा, ऋग्वेदे २। १२। ५। "यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेतिघोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम्" ॥)

कुहः, पुं, (कुहयति विस्माययति ऐश्वर्य्यप्रभावेन यः। कुह + णिच् + अच्।) कुवेरः। इति हेमचन्द्रः॥ (क्ली, माया। कुहकम्। यथा, रामायणे २।१०९।२७।
सन्तुष्टपञ्चवर्गोऽहं लोकयात्रां प्रवाहये।
"अकुहः श्रद्दधानः सन् कार्य्याकार्य्यविचक्षणः" ॥)

कुहकं, क्ली, (कुह + "वुञ्छणकठजिलसेनिरढञ्ण्ययफक्फिञिञ्ञ्यकक्ठकोऽरीहणकृशाश्वर्श्यकुमुदकाशतृणप्रेक्षाश्मसखिसङ्काशबलपक्षकर्णसुतङ्गमप्रगदिन्वराहकुमुदादिभ्यः" इति न, "बहुलमन्यत्रापि"। उणां २। ३७ इति कुन्।) माया।
(यथा, भागवते। १। १। १।
"जन्माद्यस्य यतोऽन्वयादितरतश्चार्थेष्वभिज्ञः स्वराट् तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवये मुह्यन्ति यत् सूरयः। तेजोवारिमृदां यथा विनिमयो यत्र त्रिसर्गो मृषा धाम्ना स्वेन सदा निरस्तकुहकं सत्यं परं धीमहि" ॥) तत्पर्य्यायः। इन्द्रजालम् २ जालम् ३ कुसृतिः ४। तद्युक्ते त्रि। तत्पर्य्यायः। धूर्त्तः २ वञ्चकः ३ व्यंसकः ४ दाण्डाजिनिकः ५ मायी ६ जालिकः ७। इति हेमचन्द्रः॥ दाम्भिकः। इत्युणादिकोषः। (सर्पविशेषः। यथा, विष्णुपुराणे १। १७। ३८॥
"इत्युक्तास्तेन ते सर्पाः कुहकास्तक्षकान्धकाः।
अदशन्त समस्तेषु गात्रेष्वतिविषोल्बणाः" ॥)

कुहकजीवी, [न्] त्रि, (कुहकेन इन्द्रजालविद्यया जीवति जीवनयात्रां सम्पादयतीति। कुहक + जीव् + णिनिः।) मायाजीवी। इति महाभारतम्॥ वाजिकर इति भाषा॥ (सर्पजीवि। इति व्युत्पत्तिलभ्योऽर्थः। साप्रुडे इति भाषा॥)

कुहकस्वनः, पुं, (कुहकः विस्मापकः स्वनः शब्दोऽस्य।) कुक्कुटपक्षी। इति हेमचन्द्रः॥

कुहकस्वरः, पुं, (कुहकः विस्मापकः स्वरो यस्य।) कुक्कुटः। इति हारावली॥

कुहकः, पुं, तालभेदः। यथा, सङ्गीतदामोदरे।
"द्रुतद्वन्द्वं लघुद्वन्द्वं ताले कुहकसंज्ञके"।

कुहनं, क्ली, (कु ईषत् प्रयत्नेन हन्यते इति। हन् + कर्म्मणि अप्।) मृद्भाण्डविशेषः। काचभाजनम्। (कुत्सिताचारेण हन्तीति। हन् + अच्।) ईर्ष्यालौ त्रि। इति मेदिनी॥

कुहनः, पुं, (कुं पृथ्वीं भूमिं वा हन्ति खनतीत्यर्थः। हन् + अच्।) मूषिकः। (कौ पृथिव्यां कुत्सितं वा हन्ति दशतीति। हन् + अच्।) सर्पः। इति हेमचन्द्रः॥

कुहना, स्त्री, (कुह + "ण्यासश्रन्थो युच्"। ३। ३। १०७। इति युच्।) दम्भचर्य्या। इति मेदिनी॥ लोभान्मिथ्येर्य्यापथकल्पना। इत्यमरः। २। ७। ५३॥ ऐर्य्यापथिकया मिथ्याचारभेदस्य सम्पादना। दम्भमाश्रित्य ध्यानमौनादिः। ईर्य्यापथया धर्म्माश्रयणं इत्यन्ये। इति भरतः॥

कुहनिका, स्त्री, (कुह + युच् स्वार्थे कः टाप् अत इत्वम्।) कुहना। इति शब्दरत्नावली॥

कुहरं, क्ली, (कुं भूमिं हरतीति। कु + हृ + अच्।) गह्वरम्। छिद्रम्। इति मेदिनी॥ (यथा, प्रसन्नराघवे।
'तैः किं मत्तकरीन्द्रकुम्भकुहरे नारोपणीयाः कराः'॥) कर्णः कण्ठशब्दः। गलः। अन्तिकम्। इत्यजयपालः॥

कुहरः, पुं, (कुह विस्मापने + कः। कुहं विस्मापनं भयमित्यर्थः राति ददाति भयं जनयतीति भावः। रा + कः।) नागविशेषः। इति मेदिनी॥

कुहरितं, क्ली, (कुहरयति कण्ठशब्दं करोति। कुहर + ह्रतौ णिच् + भावे क्तः।) पिकालापः। रतिध्वनिः। इति मेदिनी॥ रटितम्। इति विश्वः॥

कुहलिः, पुं, (कु + हलि + इन्।) पूगपुष्पिका। इति त्रिकाण्डशेषः। पान इति भाषा॥

कुहा, स्त्री, (कुह + कः टाप् च।) कटुकी। इति शब्दचन्द्रिका॥
(वदरी। इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे॥ गुणाश्चास्य वदरशब्दे ज्ञेयाः॥)

कुहूः, स्त्री, (कुह + मृगय्वादित्वात् कुः।) कुहूः। इति हेमचन्द्रः॥ (यथा, महाभारते।
"कोकिलानां कुहूरवैः सुखैः श्रुतिमनोहरैः" ॥)

कुहूः, स्त्री, (कुह + बाहुलकात् कूप्रत्ययः।) नष्टेन्दुकलामावास्या। इत्यमरः। १। ४। ९॥
(यथा, श्रुतौ। "द्वे वा अमावास्ये या पूर्व्वामावास्या सिनीवाली योत्तरा सा कुहूरिति"॥
व्यक्तमाह कालमाधवीये व्यासः।
"दृष्टचन्द्रा सिनीवाली नष्टचन्द्रा कुहूर्मता"॥
मतान्तरे तु।
"तिथिच्छये सिनीवाली नष्टचन्द्रा कुहूर्मता।
बाह्ल्येऽपि कुहूर्ज्ञेया वेदवेदान्तवेदिभिः"॥
तत्र श्राद्धाधिकारिभेदमाह। यथा, जाबालिः।
"अपराह्णद्वयव्यापी यदि दर्शस्तिथिच्छये।
आहिताग्नेः सिनीवाली निरग्न्यादेः कुहूर्मता"॥
आदिशब्दात् स्त्रीशूद्रयोरपि ग्रहणं यथाह लोगाक्षिः।
"सिनीवाली द्विजैः कार्य्या साग्निकैः पितृकर्म्मणि।
स्त्रीभिः शूद्रैः कुहूः कार्य्या तथा चानग्निकैर्द्विजैः"॥
तदधिष्ठात्री देवपत्नी। यथा, निरुक्ते।
"सिनीवाली कुहूरिति देवपत्न्याविति"॥
सा च अङ्गिरसः सुता। यथाह भागवते ४। १। २९।
"श्रद्धा त्वङ्गिरसः पत्नी चतस्रोऽसूत कन्यकाः।
सिनीवाली कुहू राका चतुर्थ्यनुमतिस्तथा" ॥)
कोकिलालापः। इति मेदिनी॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् ६२०।
"केनाप्यावि पिकानां कुहूं विहायेतरः शब्दः"॥)

कुहूकण्ठः, पुं, (कुहूरिति शब्दः कण्ठे यस्य।) कोकिलः। इति शब्दरत्नावली॥

कुहूमुखः, पुं, (कुहूरिति शब्दः मुखे यस्य।) कोकिलः इति त्रिकाण्डशेषः॥

कुहूरवः, पुं, (कुहूरिति रवो यस्य।) कोकिलः। इति राजनिर्घण्टः॥ (यदुक्तम्।
"पिक! विधुस्तव हन्ति समं तमस्त्वमपि चन्द्रविरोधिकुहूरवः" ॥)

कुहूलं, क्ली, (कुह + ऊलक्प्रत्ययः।) सशल्यभूरन्ध्रम्। इति जटाधरः॥

कुहेडिका, स्त्री, (कु ईषत् हेडति वेष्टते नेत्रसञ्चारोऽस्याम्। हेड़ ड वेष्टने + इन् ततः स्वार्थे कन् ततः टाप्।) कुज्झटिका। इति भूरिप्रयोगः॥

कुहेड़ी, स्त्री, (कु ईषत् हेडति वेष्टते नेत्रसञ्चारोऽस्याम्। हेड़ वेष्टने + "सर्व्वधातुभ्यः इन्" उणां ४। ११७। इति इन्। ततः कृदिकारान्तात् वा ङीष्।) कुहेड़िका। इति शब्दमाला॥

कुहेलिका, स्त्री, (कु ईषत् हेडति वेष्टते नेत्रसञ्चारोऽस्याम्। हेडवेष्टने + इन्। ततः स्वार्थे कन्। टाप्। डस्य लत्वम्।) कुज्झटिः। इति त्रिकाण्डशेषः॥

कू ङि ङ आर्त्तस्वरे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (तुदां-आत्मं-अकं-सेट्।) ङि ङ कुवते अकुविष्ट। इति दुर्गादासः॥

कू ञ ग शब्दे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (क्र्यां-उभं-अकं-सेट्।) ञ ग कूनाति कूनीते। ह्रस्वान्तोऽयमिति जैमिनिः। दन्त्यनोपधोऽपि। नकाररहितो ह्रस्वान्त इति रमानाथः। दीर्घान्त इति कौमराः। इति दुर्गादासः॥

कूः, स्त्री, (कूनाति शब्दायते इति। कू + क्विप्।) पिशाची। इति शब्दमाला॥

कूकुदः, त्रि, (कू शब्दे भावे क्विप्। कुवः शब्दस्य कीर्त्तेरित्यर्थः कुं भूमिं आस्पदस्वरूपामिति यावत् ददातीति। कूकु + दा + कः।) सत्कृत्यालङ्कृतां कन्यां यो ददाति सः। इत्यमरः। २। ७। १४॥

कूचः, पुं, (कु शब्दे "कुवश्चट् दीर्घश्च"। उणां ४। ९१। इति चट् दीर्घश्च।) स्तनः। इत्युणादिकोषः॥

कूचिका, स्त्री, (कूच + टित्वात् ङीप्। स्वार्थे कन्।) तूलिका। इति हेमचन्द्रः॥

कूज ध्वनने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वां-परं-अकं-सेट्।) दीर्घी। ध्वनिरव्यक्तशब्दः। कूजति कोकिलः। इति दुर्गादासः॥

कूजितं, क्ली (कूज् + भावे क्तः।) पक्षिध्वनिः। इति हेमचन्द्रः॥ (यथा, गीतगोविन्दे १। ४। २।
"ललितलवङ्गलतापरिशीलनकोमलमलयसमीरे।
मधुकरनिकरकरम्बितकोकिलकूजितकुञ्जकुटीरे"॥)

कूट क ड अप्रसादाप्रदोः। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरां-आत्मं-अकं-सेट्।) अप्रदा दानाभावः। क ड कूटयते खलः स्फुटमप्यर्थं प्रसन्नं न करोति। किञ्चिन्न ददाति वेत्यर्थः। इति दुर्गादासः॥

कूट द् क दाहे। मन्त्रे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (अदन्तचुरां-परं-सकं-सेट्।) दीर्घी। अचुकूटत्। इति दुर्गादासः॥

कूटः, पुं, (कूटयति दग्धीकरोति शापप्रभावेन सापराधान् इति। कूट दाहे + णिच् + अच्।) अगस्त्यमुनिः। इति शब्दरत्नावली॥